

A-1310

INSTYTUT TURYSTYKI

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Instytutu
Naukowo-Badawczych

ZATRUDNIENIE W TURYSTYCE
W ROKU 1991

Opracowała:
TERESA BUCZAK

Warszawa, grudzień 1992

Spis treści

1. Wprowadzenie
2. Wielkość i dynamika zatrudnienia w gałęzi
"Turystyka i wypoczynek" w latach 1988-1991
3. Struktura zatrudnienia
 - 3.1. Struktura zatrudnienia w latach 1990-1991
wg branż
 - 3.2. Różnice w strukturze zatrudnienia w roku 1991
w zależności od metody badawczej:
 - metoda zakładów
 - metoda przedsiębiorstw
 - 3.3. Przeciętna liczba zatrudnionych oraz wynagrodzenia
w gałęzi "Turystyka i wypoczynek" w roku 1991
 - 3.4. Struktura zatrudnienia wg województw

1. Wprowadzenie

Poniższe opracowanie to krótka analiza zatrudnienia w gałęzi "Turystyka i wypoczynek" w roku 1991 z uwzględnieniem zjawisk występujących w latach 1988-1991.

Celem pracy jest określenie wielkości i struktury zatrudnienia w turystyce oraz tendencji zachodzących zmian, w oparciu o wszystkie dostępne źródła informacji na ten temat, a także ocena jakości danych uzyskanych różnymi metodami badawczymi.

Dane prezentowane w raporcie pochodzą z badań Głównego Urzędu Statystycznego, który w dalszym ciągu pozostaje jedynym wiarygodnym źródłem informacji. Autorka rozpoznała trzy rodzaje danych o zatrudnieniu:

- w Departamencie Pracy i Dochodów Ludności (DP i DL)
- w Departamencie Dochodu Narodowego i Finansów Przedsiębiorstw (DDN i FP)
- w systemie REGON.

Jakość danych pozostających w ich dyspozycji jest bardzo zróżnicowana. Najpełniejsze analizy przygotowuje Departament Zatrudnienia. Badania są realizowane metodą zakładów, tj. formularze sprawozdań (Z-01, Z-03, Z-06) są rozsyłane do każdej jednostki w Polsce zatrudniającej więcej niż 5 osób, zarejestrowanej w systemie REGON, bez względu na to czy posiada samodzielność finansową czy też nie.

Inną metodę badawczą stosuje Departament Dochodu Narodowego, ponieważ przedmiotem analizy są finanse jednostek gospodarczych, bez uwzględnienia przepływów wewnętrznych. Metoda ta nazywana jest "metodą przedsiębiorstw". Informacje o zatrudnieniu dotyczą zatem całych przedsiębiorstw, a nie pojedynczych zakładów, co ma niemałe znaczenie, np. w przypadku "Orbisu", który w tej metodzie jest traktowany jako jedno przedsiębiorstwo, bez rozbicia na biura podróży, hotele itp.

Najmniej wiarygodnym źródłem informacji jest REGON, bowiem dysponuje jedynie danymi o liczbie zatrudnionych deklaruwanej w chwili rejestrowania jednostki. W skrajnych przypadkach jednostka może wcale nie podjąć działalności, nie wyrejestrowując się z systemu. Trudno zatem uznać te dane za w pełni wiarygodne.

Większość danych wykorzystanych przez Autorkę opracowania nie była publikowana przez GUS

W roku 1991 GUS po raz pierwszy ujął w badaniach jednostki sektora prywatnego z wyjątkiem osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Informacje o osobach fizycznych GUS uzyskał ze sprawozdawczości resortowej Ministerstwa Finansów.

Dane o pracujących dotyczą osób wykonujących pracę przynoszącą im zarobek lub dochód.

Do pracujących zalicza się:

- 1/ w sektorze publicznym - zatrudnionych na podstawie stosunku pracy, osoby wykonujące pracę nakładczą oraz agentów (łącznie z osobami współpracującymi i zatrudnionymi przez agentów),
- 2/ w sektorze prywatnym - właścicieli i współwłaścicieli zakładów usługowych, a także osoby zatrudnione przez właścicieli na podstawie umowy o pracę.

Dane o zatrudnionych wg stanu z dnia 31.XII. zalicza się pracowników pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych ujętych w ewidencji jednostki sprawozdawczej.

2. Wielkość i dynamika zatrudnienia w gałęzi "Turystyka i wypoczynek" w latach 1988 - 1991

W roku 1991 w dziale "Kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek" pracowało łącznie 73,4 tys. osób, z czego w sektorze publicznym 36,5 tys. osób,

a w prywatnym 36,9 tys. W liczbie tej uwzględniono po raz pierwszy osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Stanowili oni 8,7% ogółu pracujących w omawianym dziale, tj. 6,4 tys. osób.

Stan zatrudnienia, w tym dziale w dniu 31.XII.1991 r. wynosił 64,4 tys. Liczba zatrudnionych jest zatem niższa od liczby pracujących w omawianym okresie o 9 tys. osób. Wynika to z faktu pominięcia osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą a także osób wykonujących pracę nakładczą oraz agentów. Wszystkie dalsze analizy oparto z konieczności na danych o stanie zatrudnienia, bowiem jakość dostępnych danych a także możliwość porównania ich z latami ubiegłymi narzuciła tę właśnie metodę postępowania. W 1991 roku w całej gospodarce narodowej zatrudnionych było 8,9 mln osób. Zatrudnienie w gałęzi "88" stanowiło 0,5% ogółu zatrudnionych w Polsce (dla kategorii "pracujący" wskaźnik ten wynosił 0,8%). Dla porównania, udział zatrudnionych w przemyśle w stosunku do zatrudnienia ogółem wyniósł 35,5%, w transporcie - 6%, w gastronomii - 0,1%, a we wszystkich pozostałych branżach usług niematerialnych - 0,6%.

Biorąc pod uwagę, że zgodnie z zaleceniami WTO i OECD transport i gastronomia są zaliczane do sektorów turystycznych, łączne zatrudnienie w branży turystycznej stanowiłoby 6,6% ogółu zatrudnionych w gospodarce narodowej, a więc jest porównywalne np. z zatrudnieniem w przemyśle paliwowo-energetycznym, które stanowi 6,2%.

Tablica 1 oraz Wykres 1 prezentują zmiany zachodzące w wielkości zatrudnienia w latach 1988-1991.

Tablica 1.

Wielkość i dynamika zatrudnienia w gałęzi "Turystyka
i wypoczynek" w latach 1988-1991

Liczba zatrudnionych (w tys.)				Dynamika (w %)			
1988 ^{x/}	1989	1990	1991	1989/88	1990/89	1991/90	1991/89
70.7	71.5	52.4	42.4 ^{1/}	101.1	73.3	80.9 ^{1/}	59.9 ^{1/}
			40.5 ^{2/}			77.3	56.6 ^{2/}
			43.2 ^{3/}			82.4	60.4 ^{3/}

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

x/ Dla roku 1988 dane dotyczą tylko pracowników pełnozatrudnionych natomiast od roku 1989 GUS objął sprawozdawczością także niepełnozatrudnionych.

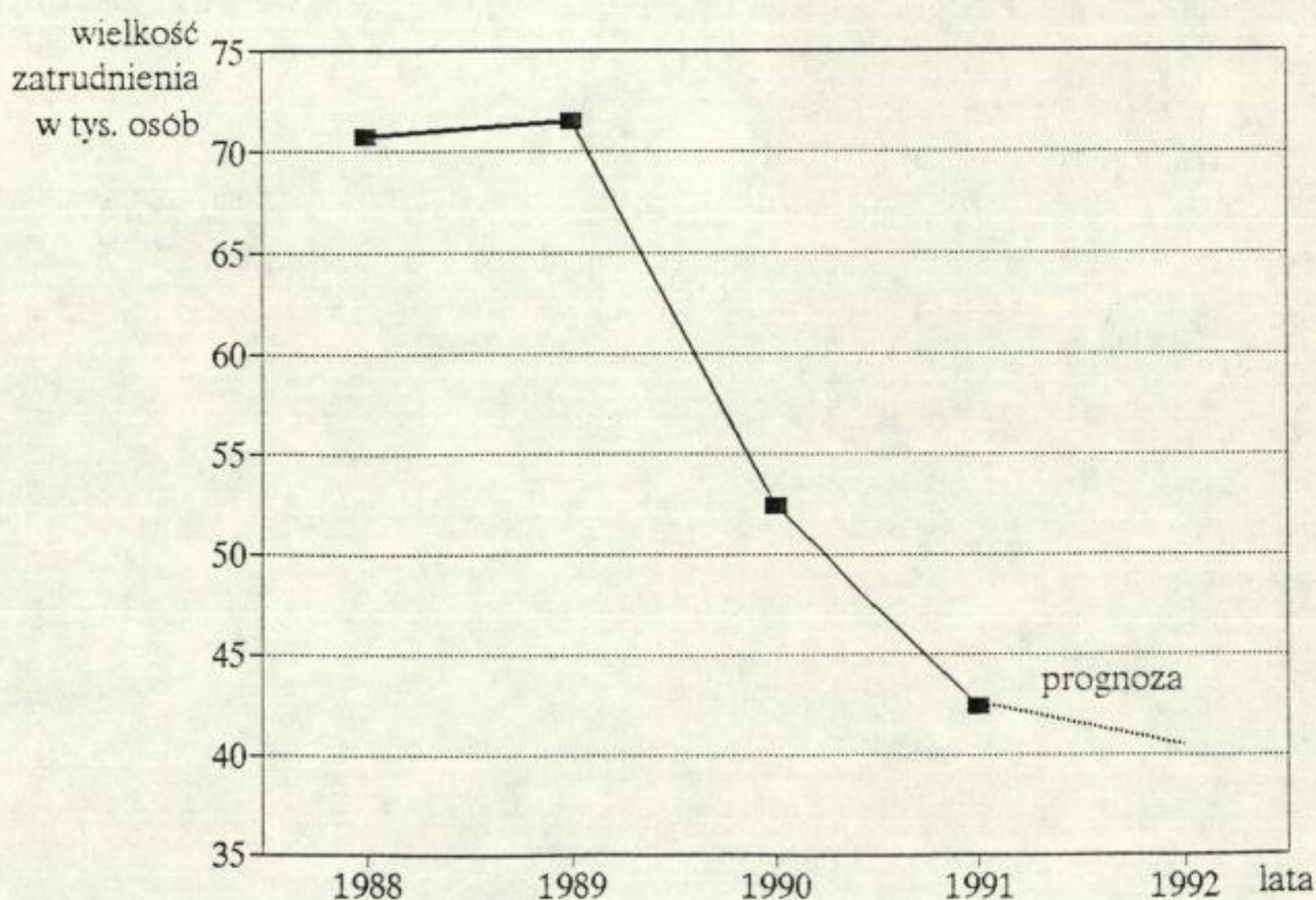
1/ Liczba zatrudnionych obliczona metodą "zakładów", prezentowana w układzie branżowym, wg stanu z dnia 31.XII.1991 r.

2/ Liczba pracujących obliczona metodą "przedsiębiorstw" wg stanu z dnia 31.XII.1991.

3/ Liczba zatrudnionych obliczona metodą "zakładów" prezentowana w układzie resortowym - przeciętne zatrudnienie w roku 1991.

Wykres 1.

Dynamika zatrudnienia w gałęzi "Turystyka i wypoczynek"
w latach 1988-1991

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

W roku 1989 nastąpił niewielki wzrost zatrudnienia, lecz był on wynikiem zmiany metody liczenia, tj. ujęciem w statystykach osób niepełnozatrudnionych.

Począwszy od roku 1990 obserwujemy gwałtowny spadek zatrudnienia w turystyce o 26,7 punktów procentowych (patrz Wykres 1). Tendencja ta utrzymuje się także z mniejszą siłą w roku 1991. Ogółem w tymże roku przyjęto do pracy w gałęzi "88" 10,1 tys. osób, a zwolniono 17,2 tys. (w tym z przyczyn zakładu 3,8 tys.). Współczynnik zwolnień był zatem wyższy od współczynnika przyjęć o 16,1%.

Zgodnie z prognozami Instytutu Turystyki w roku 1992 zatrudnienie ulegnie dalszemu zmniejszeniu, przy czym tempo spadku zostanie zahamowane i nie powinno przekroczyć 5 punktów procentowych.

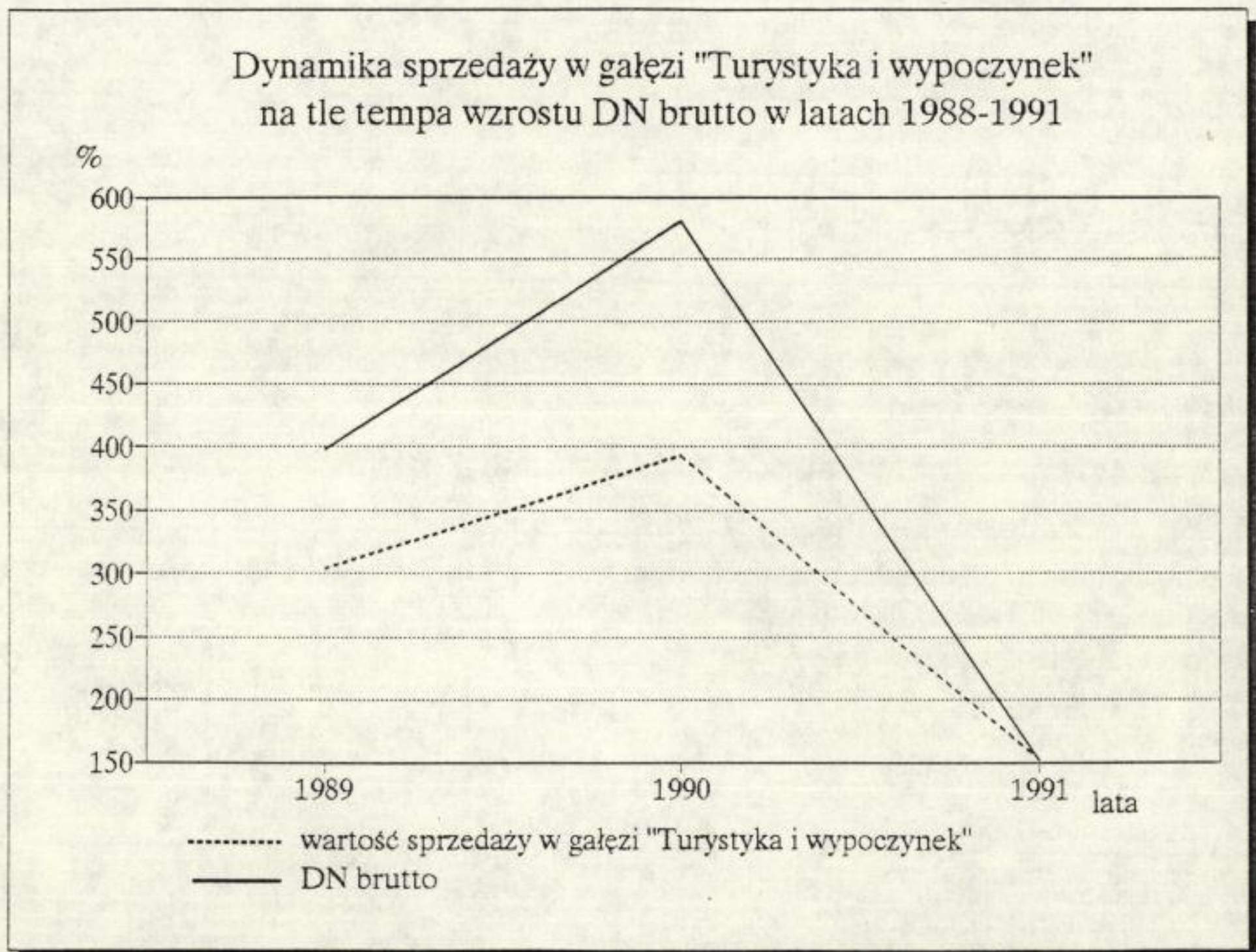
Celem wyjaśnienia przyczyn dużego spadku zatrudnienia w omawianej gałęzi, prezentujemy poniżej dane obrazujące ogólną sytuację ekonomiczną turystyki na tle całej gospodarki narodowej. (Tablica 2 oraz Wykres 2, 3 i 4).

Tablica 2.

Lp.	Wyszczególnienie	L a t a			
		1988	1989	1990	1991
1.	Sprzedaż (w mld zł)	391.5	1191.5	4680.4	7089.0
2.	Dynamika sprzedaży (w %%)	-	304.3	392.8	151.7
3.	Produkt krajowy brutto (dynamika w %%)	168.0	398.5	580.1	150.9
4.	Wskaźnik wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych (w %%)	160.2	351.1	685.8	170.3
5.	Przeciętne wynagrodzenie miesięczne w gałęzi "88" (w zł)				
	- ogółem	47954	176702	908910	1773941
	- na stanowiskach nierobotniczych	52695	202620	1009589	2000216
6.	Dynamika płac (w %%) w gałęzi "88"	-	368.5	514.4	195.2
7.	Wydajność pracy w mld zł/1 zatrudn.	-	5.5	89.3	167.4
8.	Dynamika wydajności pracy w %%	-	303.6	534.7	187.5

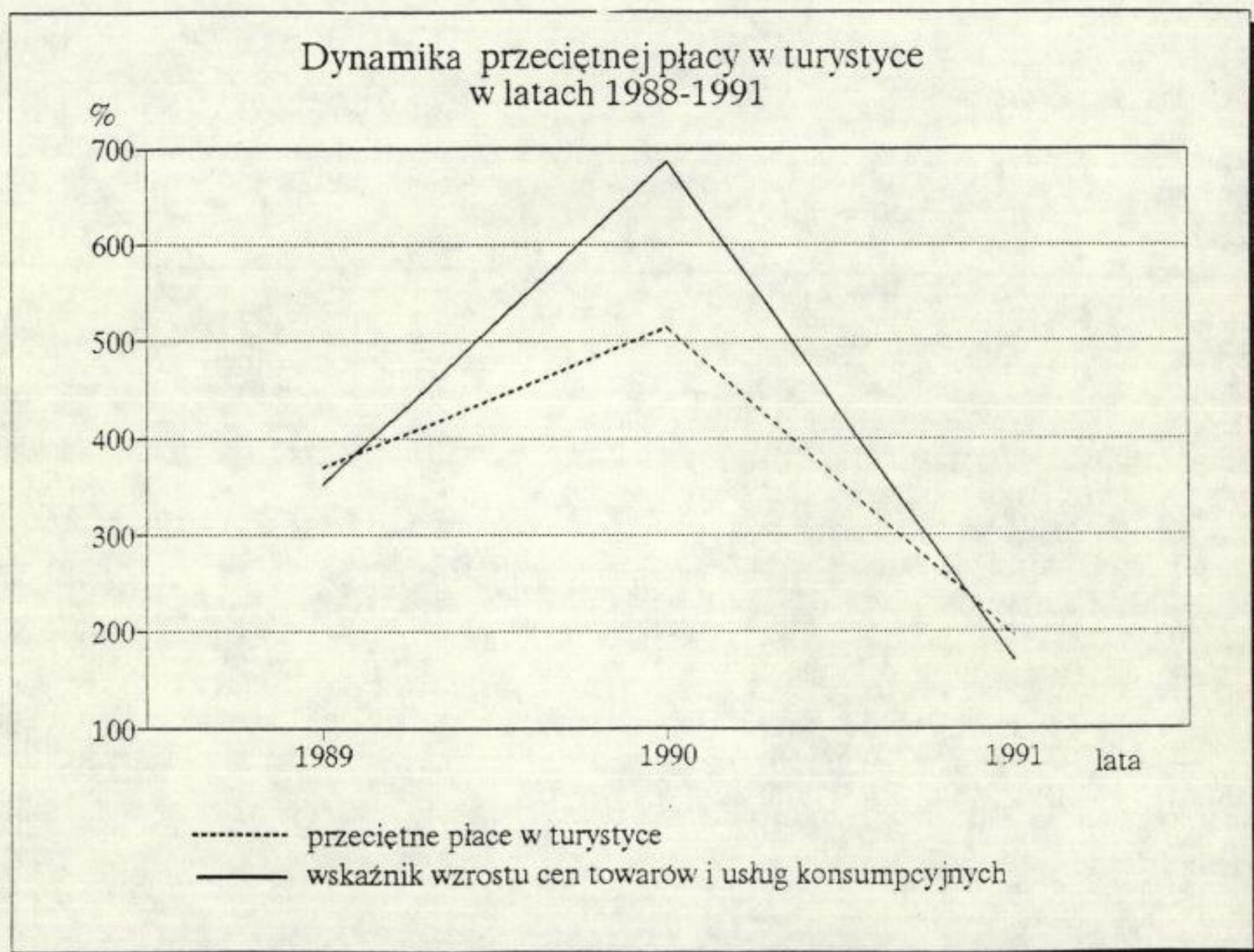
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Wykres 2.

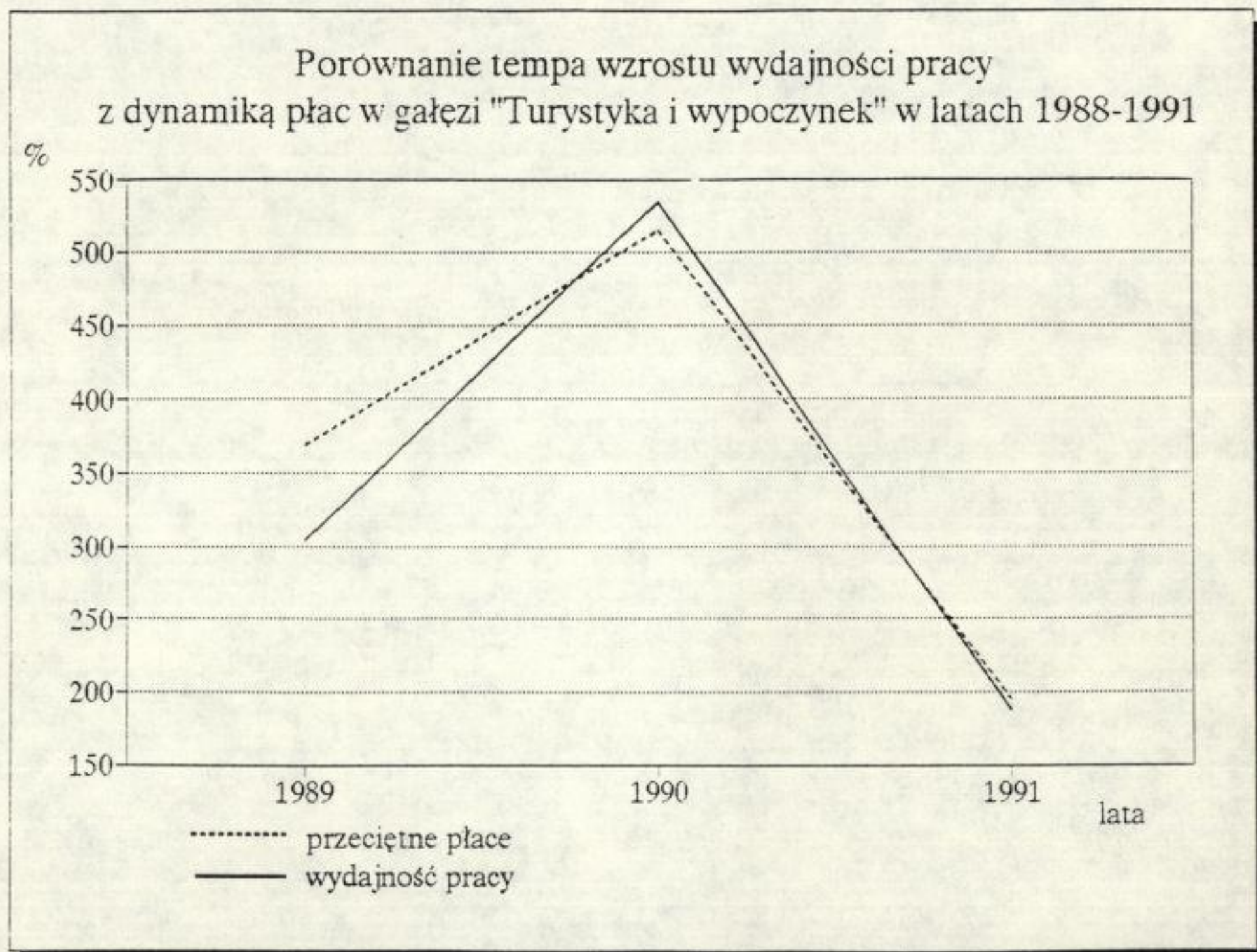
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Wykres 3.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Wykres 4.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

W latach 1989 - 1991 obserwujemy takie zjawiska w gospodarce narodowej jak: bardzo wysokie tempo inflacji (685,8% w roku 1990 !), spadek płac realnych, zmniejszenie popytu na usługi turystyczne. Tempo wzrostu wartości sprzedaży gałęzi "Turystyka i wypoczynek" w latach 1988-1991 było znacznie niższe od tempa wzrostu DN brutto (ilustruje to Wykres 2). Należy przy tym wziąć pod uwagę, że szybciej niż sprzedaż wzrastały koszty usług turystycznych, a ich rentowność systematycznie malała w badanym okresie^{1/}. Jeśli uwzględnimy także fakt, iż przeciętne płace w turystyce w latach 1988-1990 (patrz Wykres 3) wzrastały wolniej niż ceny towarów i usług konsumpcyjnych, a dopiero w roku 1991 ta niekorzystna tendencja uległa zmianie, to zjawisko zmniejszania się zatrudnienia w turystyce wydaje się być w pełni uzasadnione.

W związku z malejącym zatrudnieniem wydajność pracy mierzona wypracowanym dochodem przez 1 zatrudnionego wzrastała w latach 1990-1991 w tempie szybszym niż sprzedaż. Natomiast, w porównaniu z płacami rosła wolniej w omawianym okresie, z wyjątkiem roku 1990, kiedy to dynamika wydajności pracy była wyższa o 20 pkt. procentowych od dynamiki płac.

3. Struktura zatrudnienia

3.1. Struktura zatrudnienia w gałęzi "Turystyka i wypoczynek" w latach 1990-1991 wg branż.

^{1/} Porównaj z: T. Buczak; Biura podróży w Polsce w roku 1991", IT, W-wa 1992, str. 27.

Tablica 3.

Lp.	Branże	Zatrudnienie w tys. osób		Struktura w %%		Dynamika za- trudnienia %%
		1990	1991	1990	1991	1991/1990
1.	Hotele	17,7	20,1	33,8	47,7	113,6
2.	Organizowanie i ob- sługa ruchu turyst. (biura podróży)	27,2	16,3	51,9	38,4	59,9
3.	Ośrodki wczasowo- -wypoczynkowe	5,4	4,1	10,3	9,7	75,9
4.	Organizacje społecz- ne, turystyczne	1,8	1,3	3,4	3,1	72,2
5.	Inne ^{1/}	0,3	0,6	0,6	1,4	200,0
Ogółem		52,4	42,4	100	100	80,9

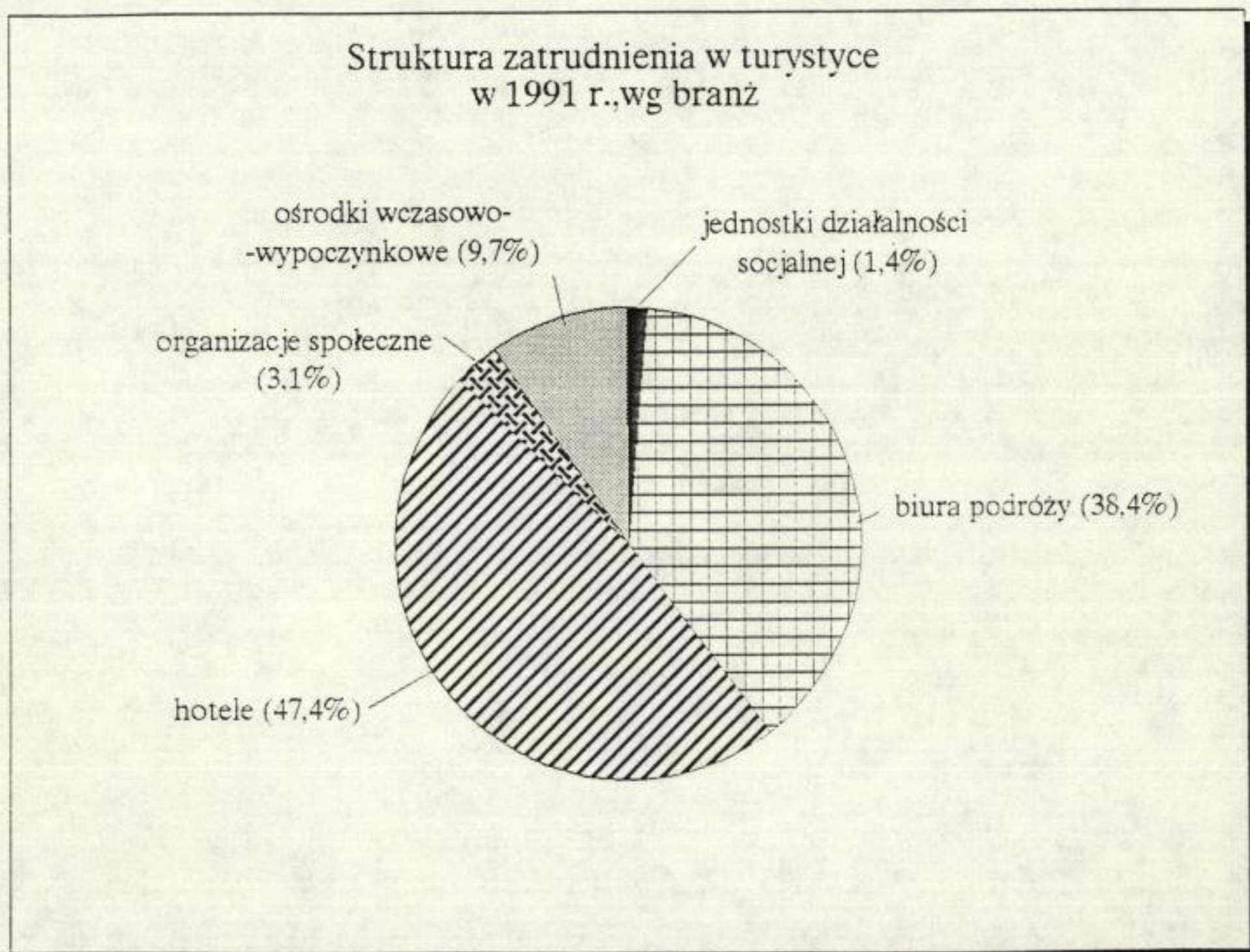
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

W obu latach zatrudnienie zostało policzone taką samą metodą, tzn. metodą "zakładów" i odzwierciedla stan zatrudnienia 31.XII. danego roku.

Struktura zatrudnienia uległa w tym czasie istotnym zmianom. Znacznie zmniejszyło się zatrudnienie w biurach podróży - o blisko 11 tys. osób, tj. 40% w stosunku do roku 1990. Zwiększyła się natomiast o 13,6% liczba zatrudnionych w hotelach.

Lata 1988-1990 charakteryzowały się dynamicznym rozwojem biur podróży - powstawały po zniesieniu koncesji na organizację turystyki krajowej i zagranicznej zaspokajając rosnący wówczas popyt na usługi turystyczne. Do roku 1989 wskaźnik rentowności w branży miał tendencję rosnącą, jednak w 1990 r. spadł o 10,4% w stosunku do roku poprzedniego, a w roku 1991 obniżył się do poziomu 9,2%. Zatem, w ciągu trzech lat rentowność biur podróży w Polsce spadła o 18,2%, skutkiem tego wiele biur zbankrutowało, inne zmniejszyły stan zatrudnienia.

Wykres 5.

Źródło: Obliczenia własne wg danych GUS (metoda zakładów)

3.2. Różnice w strukturze zatrudnienia w zależności
od metody badawczej

Tablica 4.

Struktura zatrudnienia w gałęzi "88" w roku 1991 wg branż
metodą "zakładów" oraz metodą przedsiębiorstw"

Lp.	Branża	Metoda zakładów		Metoda przedsiębiorstw	
		w tys.osób	struktura %%	w tys.osób	struktura %%
1.	Hotele	20.1	47.4	4.9	12.0
2.	Organizowanie i obsługa ruchu turystycznego	16.3	38.4	28.0	69.2
3.	Ośrodki wczasowo- -wypoczynkowe	4.1	8.6	3.8	9.4
4.	Organizacje społeczne, turystyczne	1.3	3.2	3.6	8.9
5.	Inne	0.6	1.4	0.2	0.5
Ogółem		42.4	100.0	40.5	100.0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Jak już wyjaśniono we wstępie opracowania istotne różnice w strukturze zatrudnienia wynikają z traktowania "przedsiębiorstwa" jako jednego podmiotu gospodarczego, nawet jeśli składa się z kilkunastu zakładów o zróżnicowanym charakterze (np. hotele i biura "Orbisu"). Wartość poznawcza tej metody polega głównie na możliwości analizowania wielkości zatrudnienia w danej grupie jednostek (tj. małe, średnie, duże) na tle efektów ekonomicznych przedsiębiorstw.

Pogłębioną strukturę zatrudnienia z podziałem na sektory publiczny i prywatny, prezentuje Tablica 5.

Jednostki sektora prywatnego stanowią 81.5% ogółu podmiotów gospodarczych w turystyce, natomiast zatrudnienie w nich wynosi 39%.

Tablica 5.

Struktura zatrudnienia w gałęzi "Turystyka i wypoczynek" wg branż
z podziałem na sektory w roku 1991

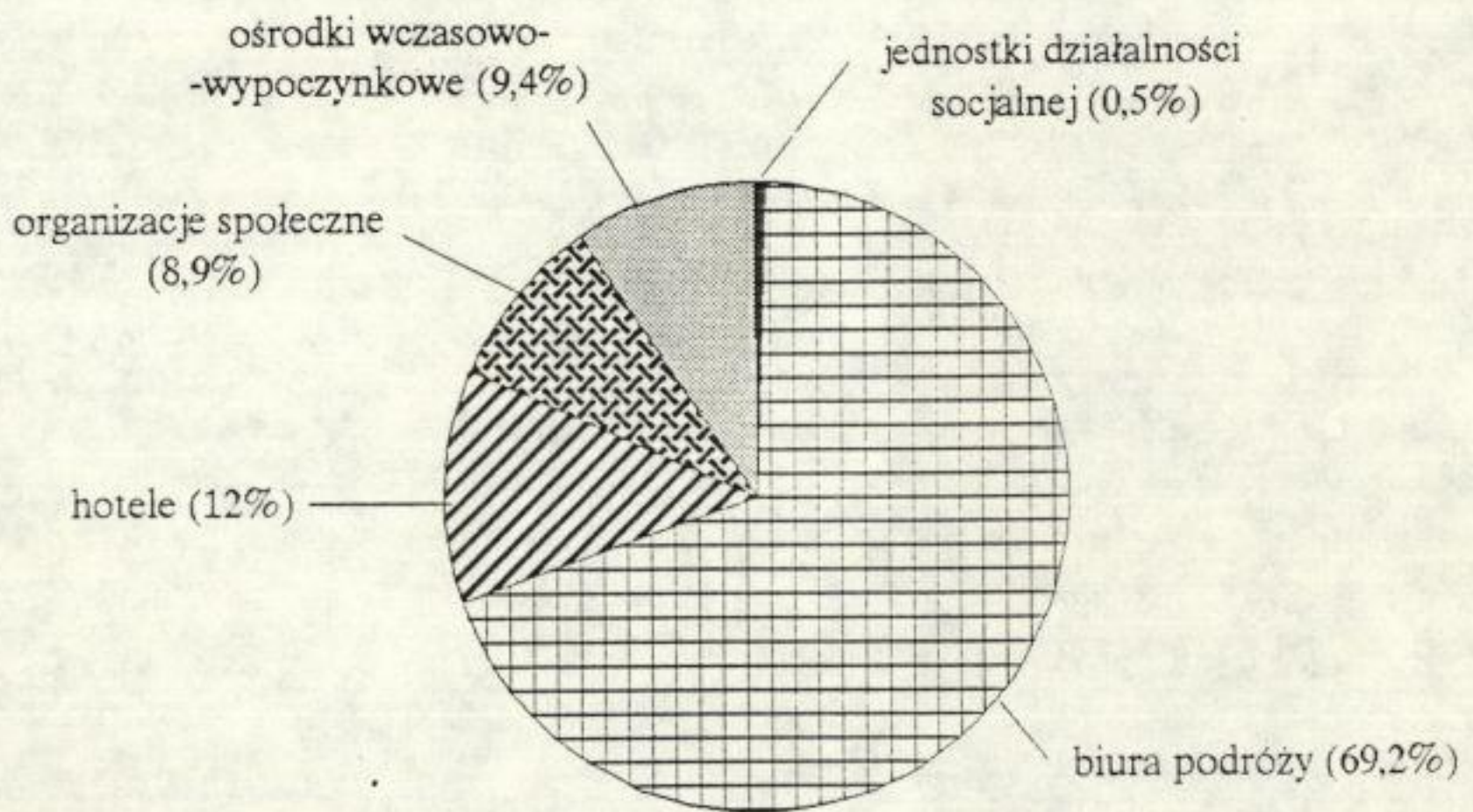
(metodą przedsiębiorstw)

Wyszczególnienie	Liczba jednostek	Pracujący wg stanu na 31.XII.	Struktura zatrudnienia w %	Struktura jednostek w %
Turystyka i wypoczynek	480	40.499	100,0	100,0
w tym: sektor publiczny	89	24.560	60,6	18,5
sektor prywatny	391	15.939	39,4	81,5
<u>Hotele</u>	61	4.854	12,0	12,7
w tym:				
- sektor publiczny	17	2.618	53,9	27,9
- sektor prywatny	44	2.236	46,1	72,1
<u>Organizowanie i obsługa ruchu turystycznego</u>	311	28.014	69,2	64,8
w tym:				
- sektor publiczny	65	21.531	76,9	20,9
- sektor prywatny	246	6.483	23,1	79,1
<u>Jednostki działalności socjalnej</u>	5	197	0,5	1,0
w tym:				
- sektor publiczny	1	6	3,0	20,0
- sektor prywatny	4	191	97,0	80,0
<u>Ośrodki wczasowo-wypoczynkowe</u>	38	3.810	9,4	7,9
w tym:				
- sektor publiczny	6	405	10,6	15,8
- sektor prywatny	32	3.405	89,4	84,2
<u>Organizacje społeczne, turystyczne</u>	65	3.624	8,9	13,5
w tym:				
- sektor prywatny	65	3.624	100,0	100,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Wykres 6.

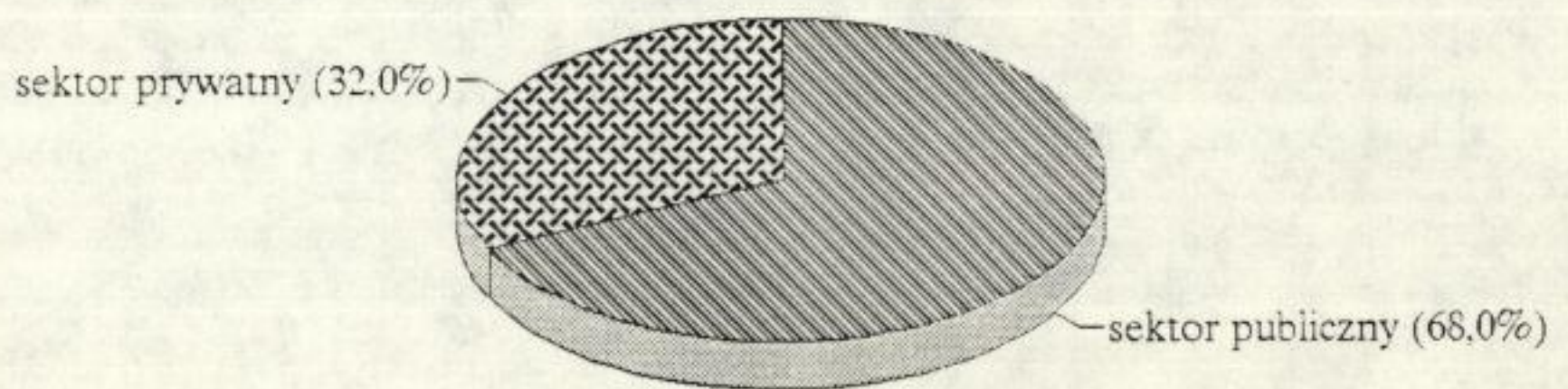
Struktura zatrudnienia w turystyce
w 1991 roku, wg branż

Zródło: obliczenia własne wg danych GUS (metoda przedsiębiorstw)

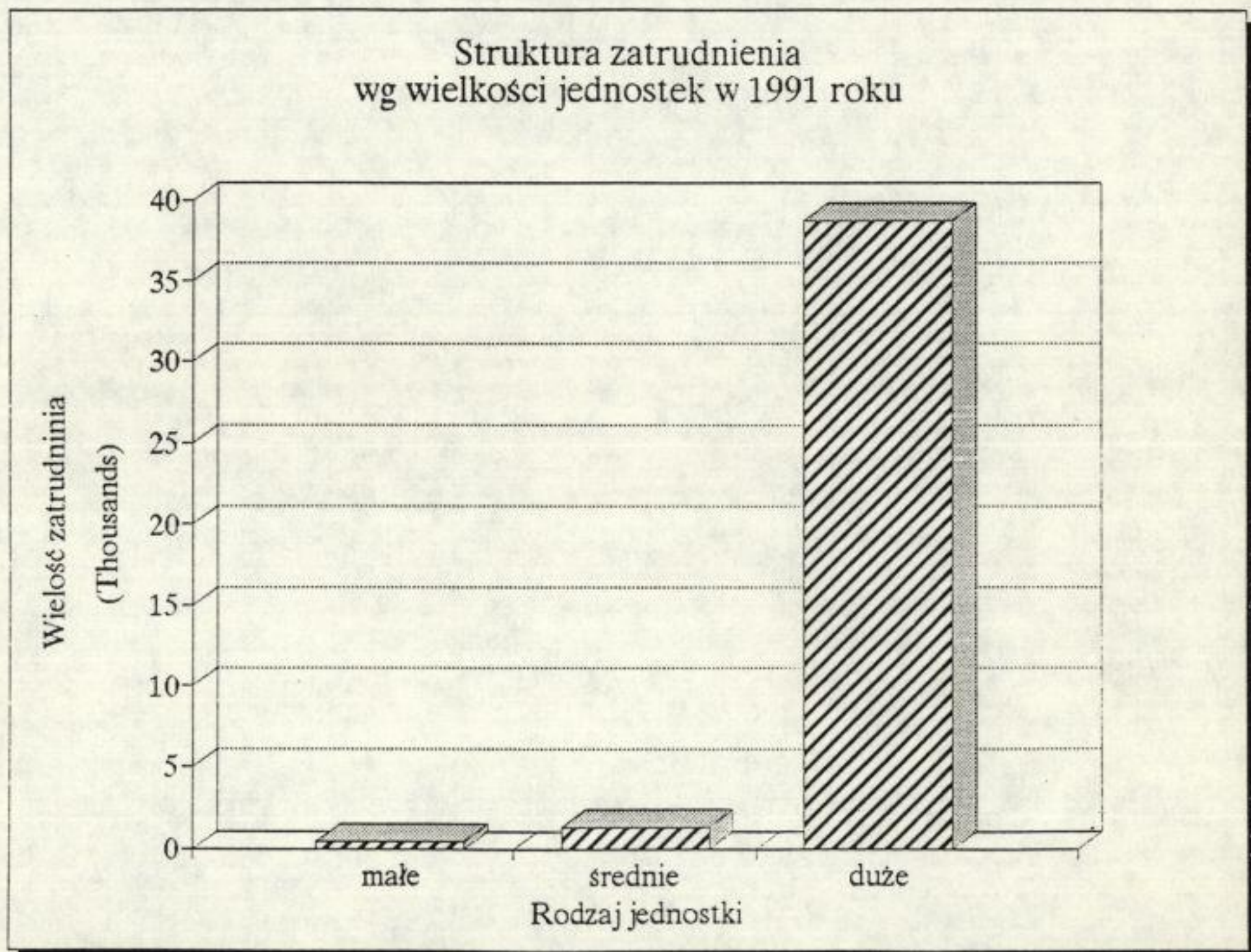
Wykres 7.

Struktura przeciętnego zatrudnienia
w 1991 roku wg form własności

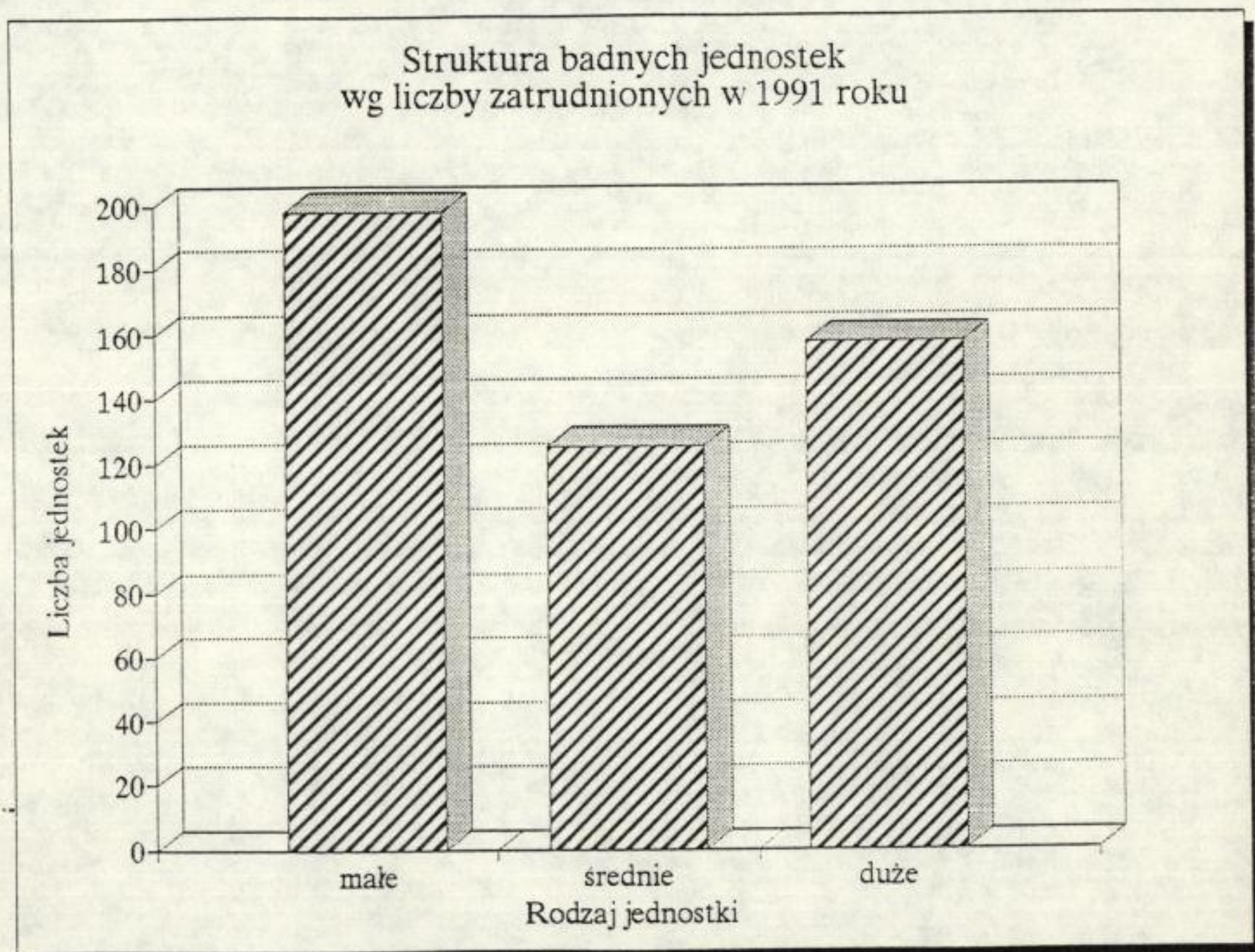
Źródło: GUS.

Wykres 8.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Wykres 9.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

3.3. Przeciętna liczba zatrudnionych oraz wynagrodzenie w gałęzi "Turystyka i wypoczynek"
w 1991 roku

Tablica 6.

Wyszczególnienie	Przeciętna liczba zatrudnionych			Pracujący wg stanu w dniu 31.XII.1991	Przeciętne wynagrodzenie miesięczne w zł	
	Ogółem	na stanowisku			Ogółem	na stanow. nierobot.
		robotn.	nierobotn.			
1	2	3	4	5	6	7
1. Gałąź 88 Turystyka i wypoczynek	32.248	25.118	18.130	42.430	1.773.941 1,8	2.000.216 2,0
w tym: <u>Wybrane resorty:</u>						
1/ Ministerstwo Przekształceń Własnościowych	16.905	10.290	6.615	16.112	1.877.378	2.090.237
2/ Ministerstwo Edukacji Narodowej	556	309	247	596	1.455.186	1.641.026
3/ UKFiT	801	166	635	745	2.041.199	2.182.677
4/ Centralny Związek Spółdz. Pracy	587	232	355	497	2.243.896	2.687.089
5/ Naczelna Rada Spółdzielcza	2.038	1.090	948	1.955	1.569.676	1.874.121
6/ PTTK	1.250	613	637	1.085	1.769.067	2.275.641
7/ FWP	3.233	2.290	943	2.445	1.321.116	1.699.010
8/ Uspołecznione Spółki prawa handlowego	3.685	2.310	1.375	4.758	2.502.307	2.561.384
9. Nieuspołecznione Spółki prawa handlowego	1.479	413	1.066	1.877	1.802.964	1.916.041

C.d. Tablicy 6

1	2	3	4	5	6	7
10. Urzędy terenowych organów adm.państwowej	7.270	4.403	2.867	6.767	1.536.188	1.683.816
11. Organizacje samorządowe	2.518	1.515	1.003	1.987	1.566.389	1.901.878
12. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	1.113	589	524	1.769	1.305.481	1.354.167
13. Fundacje	487	182	305	561	1.902.464	2.208.470
14. Pozostałe resorty	1.326	716	610	1.276	-	-

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

3.4. Struktura zatrudnienia w gałęzi "Turystyka i wypoczynek"
w roku 1991 wg województw

Tablica 7.

Symbol woje wództwa	Województwo	Wielkość zatrudnienia	Struktura zatrudnienia w %%
	POLSKA	43.248	100,0
01	Stołeczne Warszawskie	9.303	21.5
03	Białskiopodlaskie	55	0.1
05	Białostockie	360	0.8
07	Bielskie	1.447	3.3
09	Bydgoskie	710	1.6
11	Chełmskie	112	0.3
13	Ciechanowskie	107	0.2
15	Częstochowskie	440	1.0
17	Elbląskie	246	0.6
19	Gdańskie	2.573	5.9
21	Gorzowskie	297	0.7
23	Jeleniogórskie	1.671	3.9
25	Kaliskie	271	0.6
27	Katowickie	2.113	4.9
29	Kieleckie	961	2.2
31	Konińskie	99	0.2
33	Koszalińskie	754	1.7
35	Krakowskie	2.593	6.0
37	Krośnieńskie	327	0.8
39	Legnickie	401	0.9
41.	Leszczyńskie	48	0.1
43	Lubelskie	853	2.0
45	Łomżyńskie	323	0.7
47	Łódzkie	1.057	2.4
49	Nowosądeckie	2.336	5.4
51	Olsztyńskie	988	2.3
53	Opolskie	595	1.4
55	Ostrołęckie	116	0.3
57	Pilskie	309	0.7
59	Piotrkowskie	287	0.7
61	Płockie	287	0.7
63	Poznańskie	2.258	5.2
65	Przemyskie	104	0.2
67	Radomskie	181	0.4
69	Rzeszowskie	580	1.3
71	Siedleckie	89	0.2
73	Sieradzkie	58	0.1
75	Skierniewickie	44	0.1
77	Słupskie	389	0.9
79	Suwalskie	558	1.3
81	Szczecińskie	2.206	5.1
83	Tarnobrzeskie	248	0.6
85	Tarnowskie	224	0.5
87	Toruńskie	479	1.1
89	Wałbrzyskie	1.286	3.0
91	Wrocławskie	273	0.6
93	Wrocławskie	1.626	3.8
95.	Zamojskie	282	0.7
97	Zielonogórskie	324	0.8

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

BIBLIOTEKA
A. B. I. 7
Naukowe-Badawczych